

Elämäntehtävänä penkoa Suomen syntyä

Teksti: Rauni Laihonen
Kuvat: Heli Sorjonen / Teos

Kirjailija ja yhteiskuntatieteiden maisteri Raija Oranen tajusi, kun Suomen ja Neuvostoliiton välinen sopimus päättyi 1990-luvun alussa, että oltiin uudessa tilanteessa. Hän ei ymmärtänyt, eikä moni muukaan, mikä nyt on tilanne, ja mikä tämä Suomi oikeastaan on. Hän päätti ottaa asiasta selvää.

Kirjailija Raija Oranen vieraili Näkövammaisten Kulttuuripalvelun kutsumana loma- ja kurssikeskus Koivupuistossa Ylöjärvellä lokakuussa 2017. Saimme kuulla hänen mielenkiintoisia ajatuksiaan Arto Kurvisen haastattellessa häntä.

Raija Oranen on onnistunut murtamaan sukupuolibarriadin. Hän on saanut laajan miesyleisön Puhtaat valkeat lakanat -televisiosarjasta lähtien. Hän halusi miehet ruudun ääreen ja se onnistui. Nyt miehet lukevat innokkaasti myös hänen romaaneitaan. Se oli Orasen tietoinen tavoite, koska hän sanoi olevansa miehen kasvattama ja lapsuuden leikkikavereina oli paljon poikia.

Lukeminen oli Oraselle lapsena erittäin tärkeää. Kulttuuriantti oli Hyrynsalmella pieni. Kunnassa oli kirjasto ja mies- ja sekakuoro, jossa Orasen isä lauloi. Radiosta kuunneltiin joka maanantai kuunnelma. Lauantaisin koulun loppuessa yhden aikaan alkoi pitkä vapaa, jolloin ei tarvinnut tehdä läksyjä.

- Joka lauantai kiirehdin kirjastoon ja kaipaen vielä sitä antaumusta, jota silloin tunsin. Äiti oli leiponut pullaa ja tuoksui ihanalta ja sain lämpimäisiä. Tuntikausia ennen saunaan menoa ehdin lukea kirjoja. Se on kaikkein nautinnollisinta, mitä elämästäni muistan, myönsi Oranen.

Kirjailijaksi ajautumalla

Oranen pyrki syksyllä -69 Tampereen draamastudioon, mutta myöhästyi junasta. Hän oli suorittanut kuluneen vuoden aikana yli puolet akateemisesta loppututkinnosta ja pääsi suoraan Tampereen yliopistoon ja koulututtui toimittajaksi.

Syy siihen, miksi hän alkoi kirjoittaa historiallisia romaaneita, oli se, että Neuvostoliitto romahti. 1991 naapuri-

maassa sosiaalinen järjestelmä tuli tiensä loppuun ja niin päättyi Ystävyy-, yhteistyö- ja avunantosopimus, jonka Suomi oli sopinut vuonna 1948 Neuvostoliiton kanssa ja saanut sen turvin pidettyä puolueettomuusstatuksen ja varovaisen politiikan leimaavan itsenäisyyden.

- Nyt oltiin aivan uudessa tilanteessa ja tajusin, että minä ja moni muukaan emme ymmärtäneet yhtään mitään, mikä nyt on tilanne, ja mikä tämä Suomi oikeastaan on, kertoi kirjailija. Hänelle alkoi nousta elämäntehtäväksi penkoa ja selvittää kunnolla se, mistä Suomi on syntynyt, ja mitä oikein on tapahtunut.

Ensimmäinen kirja historiallisten romaanien sarjassa oli Maan aamu, joka kertoo pääasiassa Suomen itsenäistymisestä, vapaussodasta ja sisällissodasta.

- Siinä minulla oli niin kutsutun sankarini Henrik Gäddvikin esikuvana mieheni isoisä jääkärikenraali Woldemar Hägglund ja hänen sotilaallinen toimintansa. Hän toimi molemmissa sodissa rintamakomentajana.

Aurora - historiallisessa romaanissaan Oranen kertoi ajasta, jolloin Suomi oli Venäjän keisarin alaisuudessa 1800-luvulla. Romaanissa Oranen tuo myös esille suomalaisuuden ja suomenkielen synnyn. Ennen oli Kainuulaisia, hämäläisiä, pohjalaisia ja savolaisia, mutta sitten kulttuuriväki J. V. Snellman, J. L. Runeberg ja Z. Topelius synnyttivät suomalaisuuden ja he tekivät sen tietoisesti.

Orasen suurin työ historiallisella puolella siihen asti olivat Urho Kekkosesta kertovat kirjat. Aineistoa oli niin paljon, että kirjailijalle tuli pulma, miten selviää kaikkien kirjojen ja tietokoneen kanssa.

- Jouduinkin kirjoittamaan ensimmäisen version suureen siniruutuiseen vihkoon. Vasta vihon muistiinpanoista pääsin eteenpäin. Systeemi on siis se, että luen ensin metrikaupalla kirjoja ja alleviivaan sieltä asiat, ja kun materiaalia on tarpeeksi, aloitan alusta ja siinä vaiheessa siirrän muistiinpanoni aikajärjestyksessä eteneväksi synopsisiksi tietokoneelle. Sen pohjalta aloitan tarinan kehittelyn, selvitti kirjailija.

Tuttu temperamentti

Oranen kasvoi ensimmäiset 18 vuottaan Kainuun luonnon ympäröimänä. Se on edelleen sellainen harppu, jo-

ka alkaa soida hänen sielussaan heti, kun hän menee Kainuuseen. Kirjailija kertoi, että Kekkonesta oli tavallaan helppo kirjoittaa, koska tämän kainuulainen temperamentti ja luonteenlaatu olivat tuttuja kirjoittajalle. Kekkonen ei kertakaikkiaan kestänyt sitä, että kaiken maailman tohelot siinä äimistelivät ja ihmettelivät, eikä saatu mitään aikaan. Kekkonen näki hyvin nopeasti, mitä ja miten asia piti tehdä. Hän oli itse taitava tekemään. Siinä vain risut ja männynkävyt lähtivät tieltä.

- Kekkonesta kirjoittaminen oli hyvin vaativa työ. Josain vaiheessa näin sellaista painajaisunta, että hänen kuollut ruumiinsa makasi päälläni. Sieltä koetin sitten päästä ulos, muisteli Oranen.

Kainuu ja sen kieli tulevat voimakkaasti esiin Orasen uusimmassa romaanissa, Kreivin aikaan, joka on tosipohjainen seikkailu Kajaanin linnasta 1700-luvun alusta. Se on kieleltään ja ilmaisultaan hieman erilainen kuin muut. Kirjailija halusi tässä kirjassa kuvata koko Suomen kansallisen olemassaolon alun.

Hirumainen mies

Juho Kusti Paasikivi oli mies Hämeestä. Orasen oli hyvin vaikea päästä sisään hänen persoonallisuuteensa.

- Kun olin ensimmäisen version kirjoittanut, kustannustoimittajani Paula Pesonen sanoi: "kyllä tässä nämä asi-

at alkavat olla paikallaan, mutta Paasikiven hahmo on aika vastenmielinen. Sinun pitäisi tehdä hänestä sellainen, että lukija voisi rakastaa häntä." Tein uuden hahmon ja kyllä ilmeisesti rakkaus syntyi, koska näin jossain vaiheessa unen, että minulla oli suhde Paasikiven kanssa, tuumi kirjailija.

Isot televisiosarjat

Ruusun aika -televisiosarjassa Oranen käytti paljon materiaalia omasta elämästään.

- Isoäitini oli esikuvana Ruusun ajan Allimummin tarinoille Amerikan matkasta ja muusta. Saman tarinan Semmi-mummin esikuvana oli oma äitini, Jenni, kertoi Kirjailija.

Puhtaat valkeat lakanat -sarjassa Maire Raikkaan vaateusmyymälä oli samalla periaatteella toimiva kuin Orasen äidin myymälä Hyrynsalmen kirkonkylällä. Kauppaan ostettiin sellaista pukinetta, jonka kauppias arvioi sopivan sille ja sille emännälle. Hankittiin vaatteita, joita joku tarvitsee. Puhtaat valkeat lakanat -sarjassa Mairen tytär, Irene Raikas, otti ihan uuden konseptin käyttöön. Alettiin tekemään vähintään neljä sesonkia vuodessa. Tilattiin vaatteet ja luotiin juuri niitä varten tarvetta.

- Lakanoihin tuli aihe Liisa Seppälä-Lipsasen haastattelusta. Kun Frankfurtista nousin Finnairin koneeseen, luin

Liisan syntymäpäivähaastattelun ja totesin, tämä käy minulle hyvin. Aineistoa sain lehtileikkeistä. Kun koko sarja oli tullut ulos, tapasin Kaija Aarikan 70-vuotispäivillä Ritarihuoneella Liisan ja katsoimme toisiamme ja syöksyimme toistemme kaulaan. Liisa sanoi, että hän saattoi nyt vasta surra veljensä kohtaloa. Veli teki itsemurhan. Samalla tavalla tapahtui Heikki Raikkaalle Lakanoissa.

Puhtaat valkeat lakanat -sarjan toisen tuotantokauden alkaessa televisiossa tuli ankaria riitoja siitä, miten sarjaa jatketaan.

- Sanoin, että haluan kuvata nimenomaan sotien jälkeistä aikaa Suomessa ja se koko kaari on kerrottava, mutta tuottaja halusi minun tekevän lähinnä saippuaoperaamaista tavaraa. Siinä käytiin ankaraa taistelua. Kerroin haluavani koulutetut miehet ruudun ääreen. Tuottajan mielestä se ei tule onnistumaan. Sanoin, että sitten ei voi mitään, mutta yrittää täytyy kuitenkin. Hän löi nyrkin pöytään painottaen, hyvä on tehdään niin kuin sinä haluat, mutta sinä vastaat siitä, kun katsojaluvut romahtavat. Eivät ne romahtaneet, vaan päin vastoin joka ikinen osa sai aina enemmän katsojia kuin edellinen, muisteli Oranen.

Menestystä tarpeeksi

Ennen televisiosarjoja Puhtaat valkeat lakanat ja Ruusun aika Orasella oli pitkä televisiotuotanto. Ensimmäinen näytelmä oli tammikuussa 1971.

- Puhtaat valkeat lakanat -sarjan jälkeen tekemiseni lopetettiin kuin seinään. Kovasti ihmettelin ja 16 vuotta tarjosin näytelmiä televisioon. Sitten Solja Kievari, joka tuotti nämä kaksi isoa sarjaa, sanoi, turhaan tarjoat, koska olen kuullut sanottavan useammassa kuin yhdessä tuotantopalaverissa, että Oranen on saanut menestystä tarpeeksi. Tekemiseni kerta kaikkiaan katkaistiin ja minun oli vaikea uskoa, että tällaista voi tapahtua, kertoi Oranen.

Hän oli sitä mieltä, että syy löytyy siitä, että Suomi on hyvin pieni maa ja täällä televisiojutut tehtiin ja tehdään edelleenkin yhteiskunnan varoilla hyvin pitkälti. On pienet piirit, jotka päättävät asioista. Kukaan ei oikein pääse vaurastumaan siinä puuhassa. Näin ollen ei oikein ole motivaatiota tehdä ohjelmia, joita ihmiset oikeasti haluaisivat katsoa. Se pakottaa pientuottajat tekemään jotain halpaa soopaa, jota ei viitsi katsoa. Myös se, että päättäjiltä on tähän asti puuttunut kyky nähdä, mitä jostain ideasta tulisi, vaan matkitaan joitain muita. Eräs tanskalainen näyttelijätär sanoi äskettäin televisiossa, teidän suomalaisten pitäisi tehdä sellaista, joka on teille tärkeää. Silloin siihen tulee itsestään jotain.

Oranen kertoi, että vuosikausia hän on yrittänyt tarjota ideaa isosta televisiosarjasta, joka kertoo Paasikiven ja Kekkonen toiminnasta. Se olisi todella hyvä, eikä tulisi liian kalliiksi. Vuosi sitten hän yritti myydä Maan aamu -kirjan pohjalta tehtävää sarjaa, mutta ihan turhaan. Kukaan ei ollut kiinnostunut.

- Saisimme jonkun toisen tuon Väinö Linnan Pohjantähden rinnalle, kun Pohjantähteä on veivattu vuosikymmenet. Se on hyvä tarina, joskaan se ei pidä yhtä historian kanssa. Pohjantähti on hyvin puolueellinen ja punainen. Kirjoittamani Maan aamu koettaa katsoa asiaa vähän toisesta näkökulmasta. Kun Linna katsoo torpan ja työväen talon ikkunasta, Maan aamu pohtii jääkäri liikkeen, kartanon ja suojeluskuntatalon kulmasta samaa tapahtumaa

sarjaa. Kun Linna kuvaa vallankäytön kohteita, niin minulla on päähenkilöinä ne ihmiset, jotka joutuvat tekemään päätöksiä ja kantamaan niistä vastuun.

Näin parempi

Ne vuodet, jolloin Oranen teki televisiojuttuja, olivat hänelle erittäin raskaita. Oli ensinnäkin iso tuotantoryhmä ja jokaisella oli oma käsityksensä siitä, miten asiat tuli tehdä. Rahaa oli tarkalleen määrätty summa ja kaikki täytyi sovittaa siihen rahamäärään sopivaksi. Ruusun ajassa ei voitu järjestää häitä ja piti olla sitä mieltä, että se oli morsiamen tahto. Näyttelijöiden työajat tuli huomioida. Heidät oli kiinnitetty teattereihin ja heillä oli joka päivä harjoitukset ja illalla näytös. Usein pelkästään ruokatunnit ja muut väliajat olivat ainoat käytettävissä olevat harjoitusajat. Kun juonta vietiin eteenpäin, piti katsoa näyttelijöiden aikataulut. Tuottaja ilmoitti, että seuraavaa osaa varten olivat käytettävissä nämä ja nämä näyttelijät ja juonta piti kehittää sen mukaan.

- Ne riidat, jotka syntyivät, olivat ihan kauheita. Olen ajatellut, että tämä oli nyt sellainen asia, joka piti tapahtua niin kuin tapahtui. Olen hyvin herkkä ihminen ja saattaa olla, että olisin runnoutunut siinä myllyssä. Etenkin kun tuli se aika, jolloin alettiin tehdä pelkkää soopaa. Nykyisin terminologia on sitä, että onko rakkautta vai onko draamaa ja draamalla tarkoitetaan riitelemistä. Mitään muuta niissä ei ole, totesi kirjailija.

Tällä hetkellä Oranen kirjoittaa syksyksi 2018 kirjaa Mannerheimista. Se käsittää Mannerheimin koko elämän. Seuraavaksi suunnitelmassa on kirjoittaa Koivistosta. Pino kirjoja on jo odottamassa, kunhan Mannerheim tulee valmiiksi.

Raija Orasen teoksia

Kirjailija ja yhteiskuntatieteiden maisteri Raija Oranen s. 1948, Hyrynsalmi, on kirjoittanut 81 teosta, joista 31 on romaaneita, useita televisiosarjoja, teatterinäytelmiä ja radiokuunnelmia.

Nainen, joka söi junassa appelsiinin 1977,
 Ruusun aika -televisiosarja 1990-91,
 Ruusun aika -romaanit 1991-92,
 Puhtaat valkeat lakanat -televisiosarja 1993-96,
 Puhtaat valkeat lakanat -romaanit 1996,
 Onnela 1997,
 Maan aamu 1995,
 Huviretki 1996,
 Pitkät hiukset 1997,
 Ketun pesä 2005,
 Fanni 2008,
 Leijonan osa 2009,
 Metsästäjän sydän 2010,
 Nimeltään Kekkonen 2011,
 Kuninkaiden tiet 2012,
 Kaiken takana Kekkonen 2013,
 Aurora 2014,
 Hirumainen mies 2015,
 Ackté, 2016,
 Kreivin aikaan 2017